JofEL/TDD

Dedication to the 100th Anniversary of the Chuvash Autonomous Republic

JOURNAL OF ENDANGERED LANGUAGES

TURKIC LANGUAGES

TEHLİKEDEKİ DİLLER DERGİSİ

TÜRK DİLLERİ

Issue/Sayı 17, Volume/Cilt 10, Summer/Yaz 2020

ISSN: 2148-130X

Егоров Н. И.
Егорова А. С.
Ильина Г. Г.
Исаев Ю. Н.
Кириллова И. Ю.
Кузнецов А. В. & Кузнецова Н. М.
Лебедев Э. & Семенова И.
Леонтьев А.
Никифорова В. В.
Родионов В.
Семенова Т. И.
Федотова Е. В.
Чекушкина Е.
Ягафова Е. А.
Durmuş O.
Güzel S.
Yavuz C.

Cover design: Süer Eker

Photography chuvspb.ru

Chuvash File

Guest Editors

Sinan Güzel & Nikolay Egorov

Шупашкар хули никĕсленнĕренпе 550 çул тата Чăваш автономи облаçĕ йĕркеленнĕренпе 100 çул

Ülkü Çelik Şavk & Süer Eker

E-Journal/E-Dergi http://www.dergipark.gov.tr/tdd

TEHLİKEDEKİ DİLLER DERGİSİ-TÜRK DİLLERİ (TDD)

JOURNAL OF ENDANGERED LANGUAGES- TURKIC LANGUAGES (JofEL)

Cilt/Volume 10, Sayı/Issue 17, Yaz/Summer 2020

Yılda iki kez yayımlanan, az konuşurlu Türk toplulukları ve komşu/akraba topluluklarla ilgili dilbilim, toplumdilbilim, antropoloji ve kültüroloji yazılarına açık uluslararası hakemli elektronik dergi. Dergimize gönderilen makalelerin özgün ve yayımlanmamış olduğunu garanti etmek yazarların sorumluluğundadır.

An international peer-reviewed and bi-annual e-journal publishing linguistic, sociolinguistic, anthropological and culturological studies on the lesser spoken languages of the Turkic and related communities. It is the authors' responsibility to ensure that submitted manuscripts are original and unpublished.

Yayım Dilleri/Publishing Languages
Türkçe, İngilizce (Rusça, Türk dilleri)/Turkish, English (Russian, Turkic languages)

İletişim/Contact
www.tehlikedekidiller.com •.www.dergipark.gov.tr/tdd

Yayım Kurulu/Editorial Board
Ülkü ÇELİK ŞAVK, Hacettepe Üniversitesi, Emekli Öğretim Üyesi • Süer EKER, Başkent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü • Marcel ERDAL, Goethe Üniversitesi, Emekli Öğretim Üyesi.

Yayın Kurulu Yardımcıları
Tolga ÇAKMAK, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye • Nur Sena TAŞÇI, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye • Onur Tarlacı (17)

İngilizce Editörü
Aydan IRGATOĞLU, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye.

İngilizce Editör Yardımcısı
Betül Hazal DİNÇER, Başkent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim Tercümanlık Programı, Türkiye.

Danışma Kurulu/Advisory Board
Ali ASKER • Ingeborg BALDAUF • Çiğdem BALIM • Yuliya BLETSKA • Aziyana BAYYR-OOL • Daniel CHATHAM • Mariya D. Çertıkova • Han Woo CHOI • Magripa ESKEYEVA • Éva Á. CSATÓ JOHANSON • Juliboy ELTAZAROV • Jale GARİBOVA • Arienne DWYER • K. David HARRISON • Henryk JANKOWSKİ • Lars JOHANSON • Birsel KARAKOÇ • Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL • Bayarma KHABTAGAEVA • Andrey D. KAKSIN • German KİM • Hyo-Joung KIM • Éva KİNCSES-NAGY • Fatih KİRİŞÇİOĞLU •+Sergey KLYAŞTORNIY • Dmitriy MİHAYLOVİÇ NASİLOV • Irina NEVSKAYA • Ajana OZONOVA • Iryna POKROVSKA • Marzanna POMORSKA • Valentin IVANOVİÇ RASSADİN • Elisabetta RAGAGNIN • Gulgaysha SAGİDOLDA • Semih TEZCAN • Anthony C. Woodbury • Abdurishid YAKUP • Gülsüm KİLLİ YILMAZ

Sayfa Tasarımı/Mizanpaj/Page Design
Süer EKER

Kapak Tasarım/Cover Design
Süer EKER

Kapak Fotoğrafı/Cover Photograph
© Chuvashsbp.ru

Kapak Fotoğrafı Adı / Cover Photograph Name
Traditional Chuvash costumes

Logo Tasarım/ Logo Design
Emre ALKAÇ

Webmaster
Tolga ÇAKMAK

© Her hakkı saklıdır/ Copyright 2012 - 20 20 • T DD/ JofEL
Bu dergideki yazılardan kaynak göstermek koşuluyla yararlanılabilir.
Any of the published articles made use in this journal should be cited.

Bu dergi **SOBİAD** tarafından dizinlenmektedir

©Sahibi

Ülkü Çelik Şavk & Süer Eker

Çuvaş Özerk Cumhuriyeti'nin 100. Kuruluş Yıldönümüne İthaf

"

Dedication to the 100th Anniversary of the Chuvash Autonomous Republic

CONTENTS
İÇİNDEKİLER

НИКОЛАЙ ИВАНОВИЧ ЕГОРОВ NİKOLAY İVANOVİÇ EGOROV	ПРЕЗЕНТАЦИЯ (IN CHUVASH)	viii
	SUNUŞ (IN TURKISH)	xi
	ПРЕЗЕНТАЦИЯ (IN RUSSIAN)	xii
SİNAN GÜZEL СИНАН ГЮЗЕЛЬ	FOREWORD	xv
	ÖN SÖZ	xvii
	ПРЕДИСЛОВИЕ	xix

LANGUAGE&LINGUSTICS/DIL&DILBILIM

НИКОЛАЙ ИВАНОВИЧ ЕГОРОВ	**СИНОПСИС КОНЦЕПТУАЛЬНОЙ ПАРАДИГМЫ ИСТОРИИ ПРОТОТЮРКСКОЙ ЭТНОЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ ОБЩНОСТИ (I ТЫСЯЧЕЛЕТИЕ ДО Н.Э.)** PROTO-TÜRK ETNODİLSELKÜLTÜREL TOPLULUĞUN TARİHİNİN KAVRAMSAL ÖRNEKLEMİNİN BIR ÖZETİ (M.Ö. 1. YY.) SYNOPSIS OF THE CONCEPTUAL PARADIGM OF HISTORY OF THE PROTO-TURK ETHNO-LINGUCULTURAL COMMUNITY (BC IST CENTURY))	227
АННА СЕМЕНОВНА ЕГОРОВА	**ЧĂВАШ ГИДРОНИМĔСЕН ПĔЛТЕРĔШ УШКĂНĔСЕМ** ÇUVAŞ HİDRONİMLERİN ANLAMSAL GRUPLARI SEMANTIC GROUPS OF THE CHUVASH HYDRONYMS	241
АЛЕКСАНДР ВАЛЕРЬЯНОВИЧ КУЗНЕЦОВ НАДЕЖДА МИХАЙЛОВНА КУЗНЕЦОВА	**ТĂРМĂШ ТАВРАШĔНЧИ МИКРОТОПОНИМСЕМ: ЙЫШĔ, ПĔЛТЕРĔШĔ, УÇĂМЛАТМАН ЫЙТУСЕМ** TIRMIŞ CİVARINDAKİ MİKROTOPONİMLER: BÖLGESİ, ANLAMLARI, AÇIKLANMAMIŞ SORULAR MICROTOPONIMS AROUND: ТĂРМĂШ: THEIR AREAS, IMEANINGS, UNEXPLANED QUESTIONS	247
OĞUZHAN DURMUŞ	**ÇUVAŞ DİL DERLEMELERİNİN KURUCUSU S. M. MİHAYLOV VE ÇUVAŞÇANIN İLK ATASÖZÜ DERLEMESİ** FOUNDER OF CHUVASH LANGUAGE COMPILATIONS S. M. MİHAYLOV AND FİRST PROVERB COMPILATION OF CHUVASH	257
SİNAN GÜZEL	**ÇUVAŞÇA KAY- "GİTMEK" FİİLİNİN DİLBİLGİSEL VE SÖZLÜKSEL KULLANIMLARI ÜZERİNE** ON THE GRAMMATICAL AND LEXICAL USES OF THE CHUVASH VERB KAY- "TO GO"	279
ЭДУАРД ЛЕБЕДЕВ ИРИНА СЕМЕНОВА	**Н. И. АШМАРИН ПРОФЕССОРĂН ĂСЛĂЛĂХРИ ТĔП ĔÇĔСЕМ ТАТА ВĔСЕН ПĔЛТЕРĔШĔ** PROFESÖR N. İ. AŞMARİN'İN BİLİM ALANINDAKİ TEMEL ÇALIŞMALARI VE BUNLARIN ÖNEMİ FUNDAMENTAL STUDIES OF OF PROFESSOR N. İ. ASHMARIN IN SCIENCE AND THEIR IMPORTANCE	299
VİLDAN ÇAKMAK	**TÜRKİYE'DE ÇUVAŞÇA ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLER** MA AND PH D THESIS ON CHUVASH LANGUAGE IN TURKEY	307

CULTURE&LITERATURE&FOLKLOR&ART/KÜLTÜR&FOLKLOR&EDEBİYAT&SANAT

ВИТАЛИЙ РОДИОНОВ	**ЧĂВАШ НАЦИ ĂНĔН АТАЛАНĂВĔ (XX. ĔМĔР ПУÇЛАМĂШĔ)** DEVELOPMENT OF CHUVASH NATIONAL CONSCIOUSNESS (EARLY 20TH CENTURY) ÇUVAŞ ULUS BİLİNCİNİN GELIŞİMİ (XX. YÜZYIL BAŞI)	333
ЕКАТЕРИНА АНДРЕЕВНА ЯГАФОВА	**ТИПОЛОГИЯ ЖЕНСКОГО КОСТЮМА ЧУВАШЕЙ (НА ПРИМЕРЕ ГОЛОВНОГО УБОРА ХУШПУ)**	345

	TYPOLOGY OF THE CHUVASH FEMALE COSTUME (EXEMPLIFIED BY A HEADDRESS HUSHPU) ÇUVAŞ KADIN KIYAFETİNİN TİPOLOJİSİ (HUŞPU BAŞLIĞI ÖRNEĞİ)	
ЮРИЙ НИКОЛАЕВИЧ ИСАЕВ	**ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН ВĔРЕНӲ ТЫТĂМĔН ХАЛЬХИ ЛАРУ-ТĂРĂВĔ ТАТА АТАЛАНУ ПУЛАСЛĂХĔ** THE CURRENT STATUS OF THE EDUCATION SYSTEM OF THE CHUVASH REPUBLIC AND ITS DEVELOPMENT PERSPECTIVE ÇUVAŞ CUMHURIYETI'NIN EĞİTİM SISTEMİNİN GÜNÜMÜZDEKI DURUMU VE GELIŞIM PERSPEKTİFİ	359
ИРИНА ЮРЬЕВНА КИРИЛОВА	**РАЗВИТИЕ СОВРЕМЕННОЙ ЧУВАШСКОЙ ДРАМАТУРГИИ** PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF MODERN DRAMA CHUVASH MODERN ÇUVAŞ TİYATROSUNUN GELİŞİMİNDEKİ SORUNLAR	381
АЛЕКСЕЙ ЛЕОНТЬЕВ	**ЧĂВАШ ХАЛĂХ СĂМАХЛĂХĔ: ĔНЕНӲСЕМПЕ ЧАРУСЕНЕ ТĔПЧЕС ЫЙТУСЕМ** CHUVASH FOLK LITERATURE: PROBLEMS OF RESEARCHING BELIEFS AND TABOOS ÇUVAŞ HALK EDEBİYATI: İNANIŞLAR İLE TABULARI ARAŞTIRMA SORUNLARI	387
ВЕРА ВИТАЛЬЕВНА НИКИФОРОВА	**БОРИС ЧИНДЫКОВ ТАТА ЧĂВАШ КУЛЬТУРИ** BORIS CHINDYKOV AND CHUVASH CULTURE BORİS ÇİNDIKOV VE ÇUVAŞ KÜLTÜRÜ	403
ЕЛЕНА ЧЕКУШКИНА	**ГЕННАДИЙ ЮМАРТ ПОЭЗИЙĔН ХĂЙ ЕВĔРЛĔХĔ** THE UNIQUENESS GENNADY YUMART'S POETRY GENNADY YUMART'IN ŞİİRİNİN KENDİNE ÖZGÜLÜĞÜ	409
CEMALETTİN YAVUZ	**MODERN ÇUVAŞ EDEBİYATININ DOĞUŞ SÜRECİNDE BİR OTOSANSÜR ÖRNEĞİ: V. İ. LEBEDEV VE ŞİİRİ** AN EXAMPLE OF SELF-CENSOR IN THE BIRTH PROCESS OF MODERN CHUVASH LITERATURE: V. I. LEBEDEV AND HIS POEM	415
ЕЛЕНА ВЛАДИМИРОВНА ФЕДОТОВА	**ЧĂВАШСЕН ТУПМАЛЛИ ЮМАХĔСЕНЧЕ АВАЛХИ МИФСЕМ ПАЛĂРСА ЮЛНИ** TRACES OF ANCIENT MYTHS IN RIDDLES OF CHUVASH ÇUVAŞLARIN BİLMECELERİNDE ESKİ MİTLERİN İZLERİ	427
ИЛЬИНА ГАЛИНА ГЕННАДЬЕВНА	**О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ КОМПОЗИЦИИ ЧУВАШСКИХ ТĔШМĔШ ХАЛАПĔ (НА ПРИМЕРЕ УСТНЫХ РАССКАЗОВ О ЛЕСНЫХ ДУХАХ)** ON SOME FEATURES OF CHUVASH "TĔŞMĔŞ HALAPĔ" COMPOSITION (EXEMPLIFIED BY ORAL STORIES ABOUT FOREST SPIRITS) ÇUVAŞ "TĔŞMĔŞ HALAPĔ" KOMPOZİSYONUNUN BAZI ÖZELLİKLERİ HAKKINDA (ORMAN RUHLARIYLA İLGİLİ SÖZLÜ HİKÂYELER ÖRNEĞİNDE)	433
ТАТЬЯНА ИВАНОВНА СЕМЕНОВА	**УЯВ (ВĂЙĂ) ЮРРИСЕН ЧĂВАШ ХАЛĂХ ПУРНĂÇĔНЧИ ПĔЛТЕРĔШĔ** THE IMPORTANCE OF FESTIVE FOLK SONGS IN CHUVASH PUBLIC LIFE BAYRAM TÜRKÜLERİNİN ÇUVAŞ HALK HAYATINDAKİ ÖNEMİ	441

PORTRAITS FROM THE TURKIC WORLD/TÜRK DÜNYASINDAN PORTRELER

SİNAN GÜZEL	ÇUVAŞ KÜLTÜRÜNE ADANMIŞ BİR ÖMÜR: VİTALİY GRİGORYEVİÇ RODİONOV ЧĂВАШ КУЛЬТУРИНЕ ХАЛАЛЛАНĂ ПУРНĂÇ: ВИТАЛИЙ ГРИГОРЬЕВИЧ РОДИОНОВ	455
SİNAN GÜZEL	ÇUVAŞ DİL BİLİMİ ÇALIŞMALARININ BÜYÜK İSMİ N. İ. AŞMARİN [DOĞUMUNUN 150. YILI MÜNASEBETİYLE] Н. И. АШМАРИН – ЧĂВАШ ПĔЛĔВĔНЧИ ЧИ ПĔЛТЕРĔШЛĔ ЯТ [ÇУРАЛНĂРАНПА 150 ÇУЛ ÇИТНИНЕ ХАЛАЛЛАСА]	

BOOK REVIEWS/KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ

VİLDAN ÇAKMAK	ARTEMYEV, ALEKSANDIR (2019). ÇUVAŞ KIZI SALAMBİ (AKT. BÜLENT BAYRAM), ANKARA: BENGÜ YAYINLARI, S. 337	463
KUBİLAY FENER	ERSOY, FEYZİ (2015), ÇUVAŞÇA KONUŞALIM (SIK KULLANILAN KELİMELER / KONUŞMA CÜMLELERİ / FİİL ÇEKİMLERİ / METİNLER), ANKARA: GAZİ KİTABEVİ, 318 S. ISBN: 978-605-344-243-1	469
BAHAR ERİŞ KARAOĞLAN	ÇUVAŞSKAYA MİFOLOGİYA: ETNOGRAFİÇESKİY SPRAVOÇNİK "ÇUVAŞ MİTOLOJİSİ: ETNOGRAFİK EL KİTABI" HAKKINDA	473
DOĞUKAN ÖZEY	BAYRAM, BÜLENT (2019). ÇUVAŞ TÜRKÇESİ SÖZLÜĞÜ, ANKARA: TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI, 1012 S., ISBN: 978-975-16-3652-2	479

Viktor Bıçkov

ПРЕЗЕНТАЦИ

Николай ЕГОРОВ
Тĕрĕк Чĕлхисен Пĕрлешĕвĕн корреспондент членĕ

NİKOLAY EGOROV / НИКОЛАЙ ЕГОРОВ

Чăваш Республикин çĕр çулхи юбилейĕ тĕлне хатĕрленĕ «Çухалас хăрушлăхри чĕлхесем» альманахăн ятарлă кăларăмĕ Турци ăсчахĕсем чăваш халăхĕн тата унăн авалхи мăн аслашшĕсен историйĕпе, чĕлхипе, культурипе, патшалăхĕпе çыхăннă ыйтусемпе çивĕч кăсакланнине кăтартса парать. Савна май манăн пĕтĕм чăваш халăхĕ ячĕпе çак пысăк пĕлтерĕшлĕ ĕçе пуçарса янă туркка тĕпчевçисене тата вĕсен урлă Турцире пурăнакан мĕн пур халăха чун-чĕререн тав тăвас килет. Тĕрĕссипе каласан, Турцири тусăмăрсен çак пуçарăвĕ пирĕншĕн, пĕтĕм чăваш халăхĕшĕн, историре çырăнса юлмалла пысăк пĕлтерĕшлĕ пулăм. Турци ăсчахĕсем «Çухалас хăрушлăхри чĕлхесем» альманахăн черетлĕ номерне пĕтĕмпех чăваш халăхне халаллани – хак хурса хак çитерме çук тĕлĕнтермĕш япала. Çакă хăех Чăваш Республики тĕнчери вăйлă аталаннă патшалăхсен хушшинче шутлă вырăнта тăнине, чăваш халăхĕн аваллăхĕпе культури пĕтем этемлĕхшĕн вышкайсăр хаклă ăс-хакăл пурлăхĕ пулнине катартса парать.

Чăвашсемпе турккăсем – пĕр кăкран шăтса ӳснĕ йывăçăн икĕ турачĕ. Çав несĕл йывăççи çинче пиншер çул хушши хурăнташлă огур тата огуз йăхĕсен чĕлхисемпе мешехетлĕх традицийĕсем пĕр пĕринпе авкаласа- явкаланса аталаннă. Чăваш халăхĕпе унăн огур-пăлхар мăн аслашшĕсен ламран лама сыпăнса пыракан историйĕ мĕн пур тĕрĕк халăхĕсен пĕрлехи историйĕн пысăк пайĕ, тĕрĕк цивилизацийĕ вара Вăтаçĕр Еврази халăхĕсен пин-пин çул хушши аталанса пынă политика, культура, чĕлхе историйĕн никĕсенче тăракан чи пысăк пĕлтерĕшлĕ, чи курăмлă Вăта Юпа пулса тăрать. Тĕрĕк чĕлхиллĕ халăхсен ăс-хакăл культуринче, сăмах-юмахĕсенче, ĕмĕртен ĕмĕре ламран лама куçса пынă аваллăх астăвăмĕнче «Ĕмĕрлĕх Тĕрĕк Çĕр-шывĕ» (Bengu Turk Eli) туса хывакансен иксĕлми вăй-хăвачĕпе çирĕп чун хавалĕ пурăнать. Тĕрĕк цивилизацийĕн никĕсĕнче пĕтĕм этемлĕх культурине хакланă çĕрте тĕп вырăнта таракан «Çын», «Халăх», «Патшалăх», «Этемлĕх», «Çанталăк», «Вăхăт» культура концепчĕсем тăраççĕ. Огуз тата огур мăн асаттесен культура еткерĕпе палашнă май, вĕсен авалтан килекен кун-çулĕнчи паттăрлахпа паларнă е асапра иртнĕ саманисене тĕпчесе, историксем Вăтаçĕр Еврази çеçен хирĕсенчи номад цивилизацийĕн феноменне, хальхи саманара хăварт глобализациленсе пыракан этемлĕх цивилизацийĕнче Тĕрĕк тĕнчин вырăне тупса палăртасшăн тăрăшаççĕ. Çавна май Турцири ĕçтешĕмĕрсем огурсемпе пăлхарсем тата чăвашсем тĕнчери халăхсен гуманитари

культурин хыснине хывнӑ пуянлӑха такҫанах тивӗҫлипе хаклама пуҫланине ӑшӑ питӗмпе, ҫемҫе чӗлхемпе, тайма пуҫӑмпа палӑртса хӑварас килет.

Этем тени вӑл пур ҫӗрте те пӗрешкел: эпир пурте, культура еткерлӗхне, тӗн-тӗшмӗше, чӗлхесене, пит-куҫа, пурӑнакан ҫере-шыва пӑхмасӑр, яланах, кирек ӑҫта та пире Вӑхӑт парнелесе хӑварнӑ аваллӑх ӑс-хакӑлне асра тытса, чунпа туйса тӑратпӑр, йывӑр вӑхӑтсем килсе тухсан ҫав никӗс ҫине таянса кулленхи пурнӑҫра этемлӗх ламран лама пухса пынӑ пӗлусемпе ӑс-тӑн мулӗпе усӑ курма тӑрӑшатпӑр... Шӑпах ҫакӑ ҫынсене, тӗрлӗ йышши идеологи, политика тата ытти чӑрмавсене сирсе пырса, пӗр пӗринпе ҫывӑхланма пулӑшать. Наука тӗнче курӑмӗ этемлӗхе наци, тӗн, политика идеологийӗсенчен хӑтӑлма пулӑшать, XXI ӗмӗрте халӑхсене уйӑрса тӑракан тӗрлӗ йышши идеологи чӑрмавӗсем тата хӑвартрах пӗтсе пырӗҫ. Наука халӑхсене ҫывӑхлатать, националистла шухӑшлава, политикӑри хирӗҫӳлӗхе, конфессисен чиккисене пурнӑҫран катертсе пырать. Ҫакна пире туркӑ ӑсчахӗсемпе чӑваш тӗпчевҫисен хушшинчи кунран кун аталанса пыракан тухӑҫлӑ ӗҫ пӗрлӗхӗ лайӑх кӑтартса парать.

Туркӑ тата чӑваш гуманитарийӗсен хушшинчи ҫыхӑнусем 1991 ҫултан пуҫласа ҫӗнӗ тапхӑра кӗреҫҫӗ. Ҫак ҫул вӗҫӗнче Стампулта, Мармара университечӗн Тӗрӗклӗх тӗпчевӗсен институчӗ пуҫарнипе хальхи тӗрӗк алфавичӗсен ҫивӗч проблемисене сӳтсе явма пухнӑ пысӑк симпозиум ӗҫлерӗ (симпозиум материалӗсемпе ҫак кӗнекере паллашма пулать: Milletler Arasi Cagdas Türk Alfabeleri Sempozyumu Bildirisi. 18-20 Kasim, 1991. Istanbul: Marmara Universitesi, Türkiyat Arastirmalari Enstitusu. 1992). Ун чухне, нумай вӑхӑт хушши хутшӑнмасӑр пурӑннӑ хыҫҫӑн, ырӑ кӑмӑллӑ Турци ҫӗрӗ ҫинче совет тюркологӗсен пысӑк делегацийӗ пулчӗ. Асра юлнӑ «ҫӗнйӗркелӳ» ҫулӗсенче Турцири тата Чӑваш Республикинчи тӗпчев институчӗсемпе аслӑ шкулсен хушшинче ӗҫлӗ ҫыхӑнусем йӗркеленсе кайрӗҫ. Ҫак ҫыхӑнусене йӗркелесе яраканӗсем Туран Язганпа Л.П.Кураков пулчӗҫ. Пин суллӑхсен чиккинче Чӑваш патшалӑх университетӗнче Дурмуш Арык, Огузхан Дурмуш, Фейзи Эрсой, Бюлент Байрам, Синан Гюзел, Ибрагим Арыкан т. ыт. туркӑ студенчӗсемпе аспиранчӗсем стажировкӑра пулчӗҫ. Пурте вӗсем такҫанах филологи докторӗсемпе профессорсем пулса тӑнӑ, халӗ Турцире чӑвашлӑха тӗпчекен ӑслай ӗҫӗсене йӗркелесе пыраҫҫӗ.

Кӑҫал, чӑваш автономийӗ 100 ҫул тултарнӑ май, туркӑ ӑсчахӗсемпе чӑваш тӗпчевҫисем хушшинчи ӗҫ пӗрлӗхӗ никҫанхинчен те пысӑкрах тӗллевсем лартнӑ: чӑваш халӑхӗ пӗтӗмӗшле тӗрӗк историне тата этемлӗхӗн гуманитари культурин хыснине хывнӑ пуянлӑха тӗпчеме пуҫланӑ. «Ҫухалас хӑрушлӑхри чӗлхесем» антологин ырӑ кӑмӑллӑ вулакана сӗнекен ҫӗнӗ кӑларӑмне чӑваш тата туркӑ тӗпчевҫисем нумай вӑхӑт хушши туса пынӑ пархатарлӑ та кӑткӑс тӗпчевсене кӗртнӗ. Гражданла хастарлӑх вучахӗнче пиҫӗхсе туптаннӑ ҫак тӗпчевсем вулакана хӑйсен ҫӗнӗлӗхӗпе, шухӑш уҫӑмлӑхӗпе, пӗтӗмлетӳсен витӗмлӗхӗпе, теори тарӑнлӑхӗпе тыткӑнлаҫҫӗ. Хальхи туркӑ тата чӑваш тӗпчевҫисен малашлӑха ӑтӑлакан стратегиллӗ шухӑшлавӗ тӗрӗк халӑхӗсен чӗлхе, культура, политика историне сӗм авалтан тытӑнса паянхи кунсем таран пӗтӗмӗшле пӗрлештерсе тарӑнрах тӗпчемелли ҫул-йӗрсене палӑртать. “Tehlikedeki Türk Dilleri” альманахӑн черетлӗ томӗ кун ҫути курнине – пӗтӗм Тӗрӗк Тӗнчин кӑмӑл-сипетне ҫирӗплетес, ӑс-хакӑл культурине ҫывӑхлатас тӗлӗшпе туса пыракан нумай енлӗ кӑткӑс та чӑкраш ӗҫе аталантарма пулӑшакан пысӑк утӑм тесе хаклатӑп.

Viktor Bıçkov

SUNUŞ

Nikolay YEGOROV
Türk Dilleri Birliğinin Muhabir Üyesi

Çuvaş Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılı için hazırlanan Tehlikedeki Diller Dergisinin özel sayısı; Türk bilim insanlarının Çuvaş halkının ve en eski atalarının tarihi, dili, kültürü ve devletine ilişkin konulara büyük ilgi duyduğunu göstermektedir. Bu nedenle ben, tüm Çuvaş halkı adına bu çok önemli işe girişen Türk araştırmacılara ve tüm Türk halkına gönülden teşekkür ediyorum. Açıkçası, Türkiye'deki dostlarımızın bu girişimi bizim, bütün Çuvaş halkı için tarihte iz bırakacak oldukça önemli bir olay. Türk bilim insanlarının Türk Dilleri Dergisinin eldeki sayısını tamamen Çuvaş halkına ayırması paha biçilemez ve olağanüstü bir şey. Bu, bizzat Çuvaş Cumhuriyeti'nin dünyadaki gelişmiş ülkeler arasında saygın bir yeri bulunduğunu, Çuvaş halkının geçmişi ve kültürünün bütün insanlık için oldukça önemli, entelektüel bir değer olduğunu da ortaya koymaktadır.

Çuvaşlarla Türkiye Türkleri bir tohumdan filizlenip büyüyen bir ağacın iki dalıdır. Bu soy ağacında binlerce yıl boyunca akraba Ogur ve Oğuz halklarının etno-dilbilimsel ve kültürel gelenekleri iç içe geçmiştir. Çuvaş halkı ile onun Ogur-Bulgar atalarının kuşakları birbirine bağlayan tarihi, bütün Türk halklarının ortak tarihinin büyük bir parçasıdır. Türk uygarlığı ise Orta Asya halklarının binlerce yıl boyunca gelişen politik, kültürel ve dil tarihinin temelinde yatan en önemli, en ilgi çekici Orta Direk'tir. Türkçe konuşan halkların kültüründe, söylencelerinde, nesilden nesle kuşaktan kuşağa geçen belleğinde "Bengü Türk Yurdu"nu kuranların büyük kuvveti ile çetin ruh gücü yaşamaktadır. Türk uygarlığının temelinde, evrensel insani değerlerin belirlenmesinde esas alınan "İnsan" "Halk", "Devlet", "İnsanlık", "Doğa", "Zaman" gibi kültür kavramları bulunmaktadır. Tarihçiler; Oguz ve Ogurların en eski atalarının kültürel mirası ile tanıştıkça, onların kahramanlık ve azap içinde geçen eski zamanlarını araştırıp Orta Asya bozkırlarındaki göçebe uygarlığın görüngüsünü, Türk dünyasının günümüzde hızla küreselleşmekte olan insan uygarlığındaki yerini ortaya koymak için çalışmaktadırlar. Bu bağlamda Türkiye'deki meslektaşlarımızın Ogurlar, Bulgarlar ve Çuvaşlar'ın dünya halklarına ait insanlık kültür hazinesine bıraktığı zenginliği, çoktandır hakkıyla değerlendirmeye başladığını sıcak yüzümle, yumuşak dilimle, baş eğerek belirtmek isterim.

İnsanher yerde aynı. Biz hepimiz, kültüre, inançlara, dillere, ırklara, coğrafyaya bakmadan her zaman, her nerede olursa olsun bize zamanın hediye ettiği eski bilinci aklımızda tutup ruhumuzla hissediyoruz. Zor zamanlarda bu temele dayanıp gündelik yaşamda insanlığın kuşaktan kuşağa aktardığı bilgilerden, entelektüel birikimden yararlanmaya çalışıyoruz. Kader; farklı ideolojileri, politikayı ve diğer engelleri bertaraf ederek birbirlerine yakınlaşması için bu insanlara yardım emektedir. Bilimsel dünya görüşü; insanlığın ulusal, dinî, politik ideolojilerden kurtulmasına yardımcı olmakta, 21. yüzyılda halkları ayıran çeşitli ideolojik engeller hızla ortadan kalkmaktadır. Bilim, halkları yakınlaştırıyor; ulusal egoizmi, politik anlaşmazlıkları, dar görüşlülüğün sınırlarını yaşamdan siliyor. Bunu, Türk ve Çuvaş araştırmacılar arasında her geçen gün daha da gelişen verimli iş birliği çok güzel bir şekilde ortaya koymaktadır.

Türk ve Çuvaş beşeri bilimciler arasındaki ilişkiler 1991 yılından sonra yeni bir döneme girer. 1991 yılının sonunda İstanbul'da Marmara Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsünün organizasyonu ile günümüzdeki Türk alfabelerine ilişkin sorunları tartışıp çözüme kavuşturmak amacıyla büyük bir

sempozyum gerçekleştirildi [Sempozyumun çıktıları şu kitapta bulunabilir: Milletler Arası Çağdaş Türk Alfabeleri Sempozyumu Bildirisi. 18-20 Kasım, 1991. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. 1992]. O dönem, karşılıklı iştirakin olmadığı uzun yılların ardından, Sovyet Türkologlarından oluşan büyük bir heyet konuk sever Türkiye'nin topraklarında bulundu. Akılda kalan Perestroyka [Yeniden Yapılanma] yıllarında, Türkiye'deki ve Çuvaşistan'daki araştırma enstitüleri ile yüksekokullar arasında iş birlikleri gerçekleştirildi. Söz konusu anlaşmaları hayata geçirenler Turan Yazgan ile L. P. Kurakov oldular. 2000 yılının başında Durmuş Arık, Oğuzhan Durmuş, Feyzi Ersoy, Bülent Bayram, Sinan Güzel, İbrahim Arıkan ve diğer lisans ve lisansüstü Türk öğrenciler Çuvaş Devlet Üniversitesinde staj için bulundular. Adı geçenlerin tamamı bugün filoloji doktoru ya da profesör olmuş vaziyetteler. Şu an Türkiye'de Çuvaşlığı araştıran yöntemsel çalışmaları hayata geçiriyorlar.

Bu yıl, Özerk Çuvaşistan'ın 100. kuruluş yıl dönümü olduğu için Türk ve Çuvaş araştırmacılar arasındaki iş birliği, hiç olmadığı kadar büyük hedefler belirledi. Çuvaş halkının, ortak Türk tarihine ve evrensel insani değerlere katkısını araştırmaya başladılar. Tehlikedeki Diller Dergisinin okuyucusunu bekleyen yeni sayısına, Çuvaş ve Türk bilim insanları büyük emekle hazırladıkları faydalı ve yoğun araştırmalarıyla katkıda bulundular. Sivil azmin ocağında sınanıp dövülmüş bu araştırmalar; yenilikleri, bakış açılarının netliği, sonuçların inandırıcılığı ve teorik derinlikleriyle okuyucuyu esareti altına alıyor. Günümüzdeki Türk ve Çuvaş araştırmacılarının geleceğe ilişkin stratejik düşünceleri; Türk halklarının dil, kültür ve politik tarihini en eski zamanlardan günümüze değin bir araya getirip en derin şekilde araştırmaya imkân tanıyacak yolları ortaya koyuyor. Tehlikedeki Diller Dergisi'nin bu sayısının yayımlanmasını; Türk dünyasının ruhunu güçlendirmek, manevi kültürünü yakınlaştırmak amacıyla gerçekleştirilen çok boyutlu ve zor işi geliştirmeye yardımcı olan büyük bir adım olarak görüyorum.

Viktor Bıçkov

ПРЕЗЕНТАЦИЯ

Николай ЕГОРОВ
Член-корреспондент Турецкого Лингвистического Общества

Появление специального тома альманаха “Tehlikedeki Diller”, посвящённого столетнему юбилею Чувашской Республики, демонстрирует заинтересованность турецкой интеллектуальной общественности злободневных вопросов истории, языка, культуры и государственности чувашского народа и его далёких предков. В этой связи, прежде всего мне хочется выразить искреннюю благодарность чувашского народа турецким учёным – организаторам этой знаковой акции, а в их лице – всему братскому турецкому народу. Для нас, чувашей, этот благородный поступок турецких коллег, безусловно, является событием поистине исторической важности и общенационального значения. Уже сам факт посвящения турецкими учёными целого номера альманаха чувашскому народу глубоко символичен. Он свидетельствует о том, что Чувашская Республика занимает достойное место среди современных высокоразвитых государств мира, а история и культура чувашского народа представляют огромную интеллектуальную ценность и научный интерес общечеловеческого масштаба.

Чуваши и турки – это две ветви одного пратюркского дерева, в кроне которого на протяжении тысячелетий взаимно переплетались развивавшиеся рядом друг с другом родственные огурские и огузские этнолингвокультурные традиции. История чувашского народа и его огурских и булгарских предков является неотъемлемой частью общетюркской истории, а тюркская цивилизация в свою очередь представляет огромный и , вместе с тем, центральный, чрезвычайно важный, определяющий компонент многотысячелетней этнополитической, этнокультурной и этноязыковой истории Срединной Евразии. В духовной культуре, языке, исторической памяти тюркоязычных народов заложены неиссякаемая энергия и твёрдая воля созидателей «Вечного Тюркского Эля» (Bengü Türk Eli) в их отношении ко всему причастному к таким общечеловеческим ценностным концептам, как «Человек», «Народ», «Государство», «Человечество», «Вселенная», «Время». Через знакомство с наследием огузских и огурских предков, через изучение героических и драматических страниц далёких эпох исследователи пытаются познать феномен тюркской пасторальной цивилизации Срединной Евразии и определить место и роль Тюркского мира в современной стремительно глобализирующейся общечеловеческой эволюции. И отрадно отметить, что наши турецкие коллеги уже давно по достоинству оценили вклад чувашского народа и его исторических предков в общетюркскую и общечеловеческую сокровищницу гуманитарной культуры.

Люди везде устроены одинаково: мы все, независимо от культурных традиций, вероисповедания, языка, разреза глаз, страны проживания…, в психоментальном отношении устроены одинаково – всегда и везде внутренне ощущаем заложенную в нас Временем историческую память и стараемся превратить её во внутреннюю нравственную опору, аккумулируя в в ней весь накопленный человечеством опыт, знания, умения, желания… И это сближает людей вопреки всяким идеологическим и политическим препонам. Все идеологии – и националистические, и религиозные, и политические – под

давлением научного мировоззрения постепенно отступают, а в XXI столетии будут отступать гораздо более быстрыми темпами. Наука объединит все народы, искоренит национальный эгоизм, политические распри и конфессиональную ограниченность. Пример тому – конструктивное сотрудничество турецких и чувашских учёных.

Современный этап активного сотрудничества между турецкими и чувашскими гуманитариями начинается с 1991 года. Тогда в Стамбуле, на базе Института тюркологических исследований Мармарского университета, был организован Международный симпозиум по проблемам современных алфавитов тюркских языков (материалы симпозиума опубликованы в сборнике Milletler Arası Çağdaş Türk Alfabeleri Sempozyumu Bildirisi. 18-20 Kasım, 1991. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. 1992). Тогда на гостеприимной турецкой земле впервые за долгие годы изоляции побывала представительная делегация советских тюркологов. В приснопамятные годы Перестройки наладились тесные контакты между турецкими и чувашскими научно-исследовательскими центрами и вузами. У истоков турецко-чувашского сотрудничества стояли Туран Язган и Л.П.Кураков. На рубеже миллениумов в Чувашском государственном университете прошли стажировку Дурмуш Арык, Огузхан Дурмуш, Фейзи Эрсой, Бюлент Байрам, Синан Гюзель, Ибрагим Арыкан и др. турецкие студенты и аспиранты. Они уже давно остепенились и сейчас представляют собой цвет турецкого чувашеведения.

В нынешний год – год 100-летия чувашской автономии – это сотрудничество как никогда несёт в себе благородную цель – изучение вклада чувашского народа в сокровищницу общетюркской истории и общечеловеческих гуманитарных ценностей. Собранные в предлагаемом благонамеренному читателю выпуске антологии “Tehlikedeki Diller” труды чувашских и турецких учёных являются плодом напряжённой и добросовестной деятельности научной мысли. Подвигнутые гражданской страстью, они покоряют читателя сочетанием новизны взглядов, откровенности и строгости, теоретичности и злободневности. Устремлённое в будущее стратегическое мышление современных турецких и чувашских учёных определяет дальнейшие направления совместного интегрированного изучения проблем этнолингвокультурной и этнополитической истории тюркских народов начиная с древнейших времён до наших дней. Надеюсь, выход в свет данного тома альманаха “Tehlikedeki Diller” станет очередным подспорьем в многоаспектном и многотрудном процессе духовного сближения и нравственного укрепления всего Тюркского Мира.

KONUK YAYIMCI

Sinan Güzel

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Faculty of Humanities and Social Sciences Department of Turkish Language And Literature

FOREWORD

Sinan GÜZEL

Chuvash language is the only written language of the North-West Turkish language area that is not Kipchak type; it is a continuation of Volga-Bulgarian Turkish and the only representative of the Proto-Bulgarian language with the common acceptance of the studies on the subject. Chuvash language, which is indispensable for Altay language researches as well as Turkish language researches, was previously thought to be a language between Turkish and Mongolian, but later studies proved that it was an independent Turkish and Altaic language.

There is an extremely rich literature published on language such as Russian, Hungarian, German, Finnish, French and English about Chuvash people, whose languages, geography, religious beliefs and folkloric properties have been studied by Western scientific circles for nearly two centuries. If various classification attempts and references in some language history books are put aside, it can be stated that Chuvash researches in Turkey started rather late. However, after the dissolution of the Soviet Union, the number of research on Turkic Languages has increased rapidly, especially significant studies that focus on Chuvash language are written. Today, there are a considerable number of postgraduate theses on Chuvash languages and folklore. Scientific interest in Chuvash people and Chuvash language currently continues increasing. Such that; Turkish and Chuvash researchers maintain intensive academic contacts with joint scientific projects. For example, between 2014 and 2015, a project titled "General Purpose Collection of Chuvash language which Spoken in Chuvashia, Tatarstan, Bashkortostan and Southern Siberia" was carried out with the participation of Turkish and Chuvash scientists under the direction of Prof. Dr. Emine Yilmaz.

The 17th issue of *The Journal of Endangered Languages*, of which we are guest editors with Prof. Dr. Nikolay Egorov, is a product of the mentioned academic cooperation. This issue, which is completely devoted to Chuvash and Chuvash culture, emerged with the efforts and sacrifices of Turkish and Chuvash researchers. In this issue, consisting of 17 articles, 4 reviews and 1 bibliographic compilation in which the introduction of graduate thesis written on the Chuvash in Turkey, there are also two portraits. Because it is his 150th anniversary, one of the portraits in question belongs to Ashmarin, who is considered as the founder of Chuvash linguistics researches.

The publication of this issue is happening on the anniversary of a very meaningful historical event. This year is 100th anniversary of Autonomous Chuvashia, founded on June 24, 1920. We are happy to announce that the 17th issue of *The Journal of Endangered Languages* is dedicated to this historical event!

I express my gratitude, to all authors who contributed to the emergence of this issue; to the referees who meticulously followed the article evaluation processes; to English editors Assist. Prof. Dr. Aydan Irgatoğlu and Res. Assist. Betül Hazal Dinçer; to Sena Taşçı for her dedication

during the journal's publication process; to the distinguished editors of *The Journal of Endangered Languages* Prof. Dr. Süer Eker and Prof. Dr. Ülkü Çelik Şavk, who drew attention to the "danger." Finally, I would like to thank Prof. Dr. V. G. Rodionov and my precious friends Eduard Lebedev, Aleksandr Kuznetsov and Viktor Bychkov for their help in the publishing phase of the journal, and I consider it a happy task to be fulfilled.

Viktor Bıçkov

ÖN SÖZ

Sinan GÜZEL

Kuzey-Batı Türk dili alanının Kıpçak tipinde olmayan yegâne yazı dili Çuvaşça, üzerine yapılan çalışmalardaki ortak kabul ile İdil-Bulgar Türkçesinin bir devamı ve Ana Bulgarcanın günümüzdeki tek temsilcisi durumundadır. Türk dili araştırmalarının yanı sıra Altay dil araştırmaları için de vazgeçilmez olan Çuvaşça, önceleri Türkçe ve Moğolca arasında bir dil olarak düşünülmüş, ancak daha sonra yapılan çalışmalarla bağımsız bir Türk ve Altay dili olduğunu ortaya koyulmuştur.

Yaklaşık iki yüzyıldır Batı bilim çevrelerince dilleri, yaşadıkları coğrafya, dinî inanışları ve folklorik özellikleri araştırılan Çuvaşlar hakkında Rusça, Macarca, Almanca, Fince, Fransızca, İngilizce vb. dillerde yayımlanmış son derece zengin bir literatür bulunmaktadır. Çeşitli tasnif denemeleri ve bazı dil tarihi kitaplarında yer alan göndermeler dışarıda tutulursa Çuvaşça araştırmalarının Türkiye'de oldukça geç bir tarihte başladığı söylenebilir. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Türkçe değişkeleri konu edinen araştırmaların sayısı hızla artmış, müstakil olarak Çuvaşçayı odağına alan önemli çalışmalar kaleme alınmıştır. Bugün Çuvaşların dilleri ve folklorları hakkında hazırlanmış hiç de azımsanmayacak sayıda bir lisansüstü tez varlığı söz konusudur. Çuvaşlara ve Çuvaşçaya duyulan bilimsel ilgi günümüzde artarak devam etmektedir. Öyle ki, Türk ve Çuvaş araştırmacılar ortak bilimsel projelerle yoğun akademik temaslarını sürdürmektedirler. Örneğin 2014-2015 yılları arasında Prof. Dr. Emine Yılmaz'ın yürütücülüğünde, Türk ve Çuvaş bilim insanlarının katılımıyla "Çuvaş, Tatar, Başkurt ve Güney Sibirya Bölgelerinde Konuşulan Çuvaşçanın Genel Amaçlı Derlemi" başlıklı bir proje gerçekleştirilmiştir.

*Tehlikedeki Diller Dergisi*nin Prof. Dr. Nikolay Yegorov ile misafir editörlüğünü üstlendiğimiz 17. sayısı da anılan akademik iş birliğinin bir ürünüdür. Tamamen Çuvaşça ve Çuvaş kültürüne ayrılan bu sayı, Türk ve Çuvaş araştırmacıların gayret ve fedakârlıkları ile ortaya çıkmıştır. 17 telif makale, 4 yayın değerlendirme yazısı ve Türkiye'de Çuvaşça hakkında hazırlanan lisansüstü tezlerin tanıtımının yapıldığı 1 adet bibliyografik derlemeden oluşan bu sayıda ayrıca iki de portre yer alıyor. Söz konusu portrelerden biri de, doğumunun 150. yılı olması nedeniyle, Çuvaş dilbilimi araştırmalarının kurucusu olarak görülen N. İ. Aşmarin'e ait.

Eldeki sayının yayımlanması, ne mutlu ki oldukça anlamlı bir tarihsel olayın yıl dönümünde gerçekleşiyor. Bu yıl, 24 Haziran 1920'de kurulan Özerk Çuvaşistan'ın 100. yıl dönümü. *Tehlikedeki Diller Dergisi*nin 17. sayısının, bu tarihsel olay için ithaf edildiğini mutlulukla duyuruyoruz!

Bu sayının ortaya çıkmasında katkı sağlayan tüm yazarlara; makale değerlendirme süreçlerini titizlikle yerine getiren hakemlere; İngilizce editörleri Dr. Öğr. Üyesi Aydan Irgatoğlu ve Araş. Gör. Betül Hazal Dinçer'e; derginin yayımlanma sürecinde gösterdiği özveri için Sena Taşçı'ya; *Tehlikedeki Diller Dergisi*nin tehlikeye dikkat çeken sayın editörleri Prof. Dr. Süer Eker ve Prof. Dr. Ülkü Çelik Şavk'a şükranlarımı sunuyorum. Son olarak derginin yayımlanma aşamasındaki yardımları için Prof. Dr. V. G. Rodionov ile kıymetli dostlarım Eduard Lebedev, Aleksandr Kuznetsov ve Viktor Bıçkov'a teşekkürü, yerine getirilmesi mutluluk veren bir görev sayıyorum.

П ПРЕДИСЛОВИЕ

Синан ГЮЗЕЛЬ

Çурçĕр-хĕвеланăç тĕрĕк чĕлхисен ареалĕнче Кыпчак ушкăнĕпе çыхăнман пĕртен-пĕр çырулла чăваш чĕлхи вăл – тĕпчевсем иртерни хыççăн ăсчахсем пĕр-пĕринпе килĕшсе йышăнни тăрăх – Атăлçи Пăлхар тĕрĕк чĕлхин тăсăмĕ тата прото-пăлхар чĕлхин тĕп представителĕ. Тĕрĕк чĕлхисене кăна мар, Алтай чĕлхисене тĕпчессишĕн те пысăк пĕлтерĕшлĕ чăваш чĕлхине ĕлĕкрех тĕрĕк тата монгол хушшинчи пĕр чĕлхе тесе шутланă, анчах кайранхи тĕпчевсем вăл хăйне уйрăм Тĕрĕк-Алтай чĕлхи пулнине кăтартса панă.

Чăваш чĕлхи, çĕрĕ-шывĕ, ĕненĕвĕ тата фольклор уйрăмлăхĕсем çинчен хĕвеланăçри наука ушкăнĕсем икĕ ĕмĕре яхăн тĕпчесе вырăсла, венгрла, нимĕçле, финла, французла тата акăлчанла çырса кăларнă питĕ пуян литература пур. Тĕрĕк чĕлхисине классификацилес тĕллевпе пурнăçланă ĕçсенче тата чĕлхе историне халалланă хăш-пĕр кĕнекесенче тĕл пулакан асăнусене шута илмесен, чăваш чĕлхипе культурине тĕпчесси Туцире чылай кая юлнă теме пулать. Совет союзĕ арканнă хыççăн анчах тĕрĕк чĕлхисене халалланă тĕпчевсен шучĕ хăвăрт ӳснипе пĕрле чăваш чĕлхине ятарласа халалланă пĕлтерĕшлĕ ĕçсем çыраннă. Хальхи вăхăтра чăваш чĕлхипе фольклорĕ çинчен хатĕрленĕ диссертацисем нумайланчĕç. Ăсчахсен чăвашсем тата чĕлхине пĕлес интересĕ ӳссех пырать. Туркка тата чăваш тĕпчевçисем пĕрлехи ăслăлăх проекчĕсем пурнăçласа тачă çыхăнура тăраççĕ. Сăмахран, 2014-2015 çулсенче Эмине Йылмаз профессор пуçарнă, Туркка тата Чăваш ученăйĕсем хутшăннă Çuvaş, Tatar, Başkurt ve Güney Sibirya Bölgelerinde Konuşulan Çuvaşçanın Genel Amaçlı Derlemi [Чăваш Енре, Тутарстанра, Пушкăртстанра тата Кăнтăр Çĕпĕрте калаçакан Чăваш чĕлхин пĕтĕмĕшле пуххи] ятпа проект пурнăçланнă.

Пирĕн «Çухалас хăрушлăхри чĕлхесем альманахăн» 17-мĕш кăларăмне Николай Егоров профессора наука редакторĕ туса явăçтарни те – çак икĕ енлĕ академилле пĕрлĕхĕн усăллă ĕçĕ. Пĕтĕмĕшпех чăвашсемпе чăваш культурине халалланă çак кăларăма, туркка тата чăваш тĕпчевçисем чунтан парăнса вăй хунипе пичетлесе кăларма май пулчĕ. 17 статьяран, 4 кĕнеке тишкерĕвĕнчен тата Турцире чăвашсем çинчен çырнă диссертацисемпе паллаштаракн 1 библиографи пуххинчен тăракан çак кăларăмра иккĕ портрет та пур. Вĕсенчен пĕри – çуралнăранпа 150 çул çитнине халлаланăскер, хальхи чăваш чĕлхе пĕлĕвĕн никĕсне хывакапĕ – Ашмарин çинчен.

Телее, ку кăларăм питĕ пĕлтерĕшлĕ историлле пулăмăн юбилейне тӳр килчĕ. 1920 çулхи июнĕн 24-мĕшĕнче никĕсленнĕ Чăваш автономийĕ, кăçал 100 çул тултарать. «Çухалас хăрушлăхри чĕлхесем» альманахăн 17-мĕш кăларăмне çак историлле событие халалланине пĕлтерме эпир питĕ хавас!

Альманахăн çак номерне кăларасшăн хăйсен вăйне хунă авторсене, статьясене тимлĕн хак парса ĕçне тĕплĕн пурнăçланă рецензентсене, Айдан Ыргатоглу тата Бетюль Хазал Динчер акăлчанла редакторĕсене, журнала публикацилес процеса чунтан парăнса пăхса тăракан Сена Ташчыне; «Çухалас хăрушлăхри чĕлхесем» альманахăн хăрушлăхне ас тутарса тăракан хисеплĕ редакторсем Сюер Экер профессора тата Улькю Челик Шавк профессора тав тăватăп. Юлашкинчен, журнала кăлараса ĕçре пулăшнăшăн хисеплĕ В. Г. Родионов профессорпа хаклă

тусăмсем Эдуард Лебедева, Александр Кузнецова тата Виктор Бычкова тав тăвасси те маншăн савăнăçлă тивĕç тесе шутлатăр.

Viktor Bıçkov